

تغزیر در فقه و حقوق اسلامی

مؤلفین:

ماندانا حکمت نژاد

کارشناس ارشد فقه و مبانی حقوق اسلامی

ایمان دانشمندی عزیز

کارشناس ارشد فقه و مبانی حقوق اسلامی، آموزش و پرورش شهرستان صومعه سرا

سرشناسه: حکمت نژاد، ماندانا، ۱۳۶۶.

عنوان و نام پدید آور: تعزیر در فقه و حقوق اسلامی / مولفین: ماندانا حکمت نژاد، ایمان دانشمندی عزیز.

مشخصات نشر: ساری: علیم نور، ۱۳۹۳.

مشخصات ظاهری: ۱۵۶ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۳۴۱-۲۶-۱

وضعیت فهرست نویسی: فیبا.

یادداشت: کتابنامه

موضوع: تعزیرات (فقه).

شناسه افزوده: دانشمندی عزیز، ایمان. ۱۳۶۸.

رده بندی کنگره: ۲۷۱۳۹۳ ت ۸ ج ۱ / BP1۹۵/۶

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۲۷۵

شماره کتابشناسی ملی: ۳۵۸۴۶۱

شناسنامه کتاب

◀ نام کتاب: تعزیر در فقه و حقوق اسلامی.

◀ مؤلفین: ماندانا حکمت نژاد، ایمان دانشمندی عزیز.

◀ تایپ، امور (رایانه و صفحه بندی: ماندانا حکمت نژاد و فاطمه آوازه.

◀ طرح (روی جلد: شهریانو فرخی.

◀ ویراستار: ماندانا حکمت نژاد.

◀ تیراژ: ۵۰۰ نسخه.

◀ ناشر: انتشارات علیم نور.

◀ چاپ و صفافی: پیشگام.

◀ نوبت چاپ: ۱۳۹۳.

◀ قیمت: ۱۳۰۰۰۰ ریال.

کلیه ی حقوق اعم از چاپ، تکثیر، نسخه برداری و ترجمه برای مؤلفین محفوظ است. (نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است)

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۳۴۱-۲۶-۱

مرکز بخش: مازندران - ساری خیابان حزب الله - تپش کوچه شهرداری - انتشارات علیم نور. ۰۹۱۱۲۵۵۹۸۴۴

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۹	پیش گفتار مولفین
۱۱	پیش گفتار ناشر

فصل اول: مفاهیم و کلیات

۱۷	مقدمه
۱۸	تعریف لغوی و اصطلاحی تعزیر
۱۹	انواع تعزیر در شرایع گذشته
۲۱	انواع تعزیر در اسلام
۲۶	حد
۲۸	تفاوت حد و تعزیر
۳۰	اهداف و فلسفه وضع مجازات تعزیری در شرع
۳۱	نتیجه گیری

فصل دوم: انواع تعزیر از دیدگاه فقه امامیه

۳۶	بخش اول: مستندات
۳۶	الف: کتاب
۳۶	ب: سنت
۳۹	بررسی قواعد فقهی تعزیرات
۴۱	پاسخ سوال اول
۴۷	پاسخ سوال دوم
۴۸	پاسخ سوال سوم
۴۹	موارد جواز اجرای تعزیر
۵۱	بخش دوم: مفهوم شناسی تعزیر از دیدگاه علما و فقها
۵۱	نظر مشهور

۵۳	بخش سوم: انواع و اقسام مجازات های تعزیری
۵۳	الف: انواع تعزیر
۵۳	۱- تعزیر شرعی
۵۴	کارهایی که تعزیر شرعی دارد
۵۶	۲- تعزیر حکومتی
۵۶	کارهایی که تعزیر حکومتی دارد
۵۷	ب: انواع مجازات های تعزیری
۵۷	۱- حبس تعزیری
۵۷	۲- شلاق تعزیری
۵۸	۳- تعزیر مالی
۵۸	ج: تعزیر و مجازات های بازدارنده
۶۰	بخش چهارم: مقدار تعزیر و کیفیت مجازات ها
۶۰	الف: مقدار تعزیر
۶۱	ب: کیفیت مجازات ها
۶۲	جرائم در فقه اسلامی
۶۷	ج: توجه به شخصیت مجرم در مجازات های اسلامی
۶۸	بخش پنجم: فلسفه مجازات ها در فقه کیفری اسلام
۶۸	۱- مفهوم فلسفه فقه
۶۸	۲- فلسفه فقه کیفری
۷۰	۳- فلسفه یا مبنای مجازات
۷۴	۴- انواع مجازات مجرمان
۷۸	۵- اصول حاکم بر مجازات اسلامی
۷۹	بخش ششم: عوامل سقوط مجازات
۷۹	۱- توبه
۸۱	نقش توبه در جرائم بر ضد اخلاق و عفت عمومی
۸۲	۲- شبهه

بخش هفتم: موجبات اجرای تعزیر از نظر فقهی	۸۳
۱- موجبات فقهی اعمال تعزیر	۸۳
۲- ملاک اعمال مجازات تعزیری	۸۴
الف: ارتکاب معصیت	۸۴
ب: ارتکاب رفتار مفسده انگیز	۹۰
نتیجه گیری	۹۳

فصل سوم: مجازات های تعزیری در قانون

تعزیرات در قانون مجازات اسلامی	۹۸
تداخل مجازات بازدارنده و مجازات تعزیرات	۱۰۱
لزوم تفکیک مجازات بازدارنده و مجازات تعزیری	۱۰۴
الف: نظریه اداره کل حقوقی و تدوین قوانین قوه قضائیه	۱۰۵
ب: ضابطه تفکیک و شناخت مجازات تعزیری از بازدارنده	۱۰۵
ج: بیان برخی مصادیق مجازات بازدارنده در قوانین مصوب	۱۰۷
شرایط اجرای تعزیر در مقررات موضوعه جمهوری اسلامی ایران	۱۱۱
حذف مجازات های بازدارنده در قانون جدید مجازات اسلامی	۱۱۹
مجازات ها مطابق قانون جدید مجازات اسلامی	۱۲۰
عدم تطابق اعتبار راه های علمی با اصول جزایی	۱۲۲
تفاوت علم شخصی قاضی و علم اقناع وجدانی قاضی	۱۲۴
سیستم دلایل معنوی در ایران بعد از انقلاب اسلامی	۱۲۵
معاذیر قانونی معاف کننده از مجازات	۱۲۷
۱- مبتنی بودن معاذیر قانونی بر تسهیل کشف جرم	۱۲۸
۲- قانون مجازات عمومی سابق و معافیت از مجازات به لحاظ میزان خسارت	۱۲۹
معاذیر قانونی تخفیف دهنده مجازات	۱۳۰
۱- کیفیات مخففه در قانون مجازات اسلامی	۱۳۰
۲- کیفیات مخففه قانونی و کیفیات مخففه قضایی	۱۳۱
تفاوت معاذیر قانونی معافیت از مجازات با دافع مسئولیت کیفری	۱۳۲

حقوق جزائی و مدنی اسلامی.....	۱۳۲
انواع عفو حاکم.....	۱۳۴
۱- عفو عمومی.....	۱۳۷
الف: شرایط اعطای عفو عمومی.....	۱۳۹
ب: آثار عفو عمومی.....	۱۴۰
۲- عفو خصوصی.....	۱۴۱
الف: شرایط اعطای عفو خصوصی.....	۱۴۲
ب: آثار عفو خصوصی.....	۱۴۴
۳- عفو قبل از حکم مجازات.....	۱۴۴
۴- عفو مجنی علیه.....	۱۴۵
منابع و مأخذ.....	۱۴۹

پیشگفتار مولفین

اندیشه دینی در باب مجازات، جامع تمامی نظریاتی است که حقوقدانان، فیلسوفان، جرم شناسان و جامعه شناسان از ابتدای قرن ۱۸ میلادی مطرح کرده‌اند. مجازات‌ها در فقه اسلامی برای منافع عمومی، اصلاح افراد، بازداشتن مردم از ارتکاب جرم، حمایت از جامعه در برابر جرم و توانمند ساختن آن در دفاع از خود در مقابل بزهکاری، تشریع گردیده‌اند و هرگز از مقدار ضرورت و نیاز در تأمین مصلحت جامعه تجاوز نمی‌کنند و این مقتضای عدالت است و همان چیزی است که روسو، بکاریا، بنتام و کانت نیز ابراز نموده‌اند. برای مجازات‌ها اهداف متعددی ذکر نموده‌اند، از انتقام که یکی از اهداف مجازات‌ها در جوامع غیر متمدن است گرفته تا بازدارندگی عمومی و عبرت‌آموزی دیگران و تحقق عدالت، مورد بحث جدی میان متخصصان حقوق کیفری، جرم شناسان و فیلسوفان قرار دارد. نظام کیفری در حقوق اسلام نیز از مقام و موقعیت ویژه‌ای برخوردار است و مواجهه با بیشترین چالش‌هاست. پاره‌ای از کیفرهای ملحوظ در این نظام مورد نقد واقع شده است. تردید نمی‌توان کرد که تأسیس یک نظام کیفری کارآمد و عدالت‌گستر بدون توجه به سیاست کیفری روشن که عدالت کیفری را در بطن خود داشته باشد میسر نیست و قطعاً ترسیم سیاست کیفری بدون نگاه عمیق به اهداف مجازات‌ها موفقیت‌آمیز نخواهد بود. آنچه مجازات در اسلام بر آن مبتنی است، عبارت است از اصلاح و تربیت بزهکار و رحمت و احسان به او و جامعه، از این رو اسلام شان و شخصیت مجرم را نیز، جز در مواردی، مورد توجه قرار می‌دهد. با توجه به اصول اساسی حاکم بر مجازات و فلسفه آن، به آسانی می‌توان دریافت که اسلام در عین توجه به مصالح اجتماعی به شخصیت مجرم نیز توجه خاصی مبذول می‌دارد. به عنوان یک قاعده می‌توان گفت در جرایمی که نظام را مختل می‌سازد و کین آن را برهم می‌زند، فقه کیفری به شخصیت مجرم توجهی نمی‌کند ولی جرایم از این دست محدودند و در سایر جرایم، شخصیت مجرم و شرایط و اوضاع و احوال حاکم بر ارتکاب جرم مورد توجه قرار می‌گیرد.

تعزیرات آن مجازاتی است که نوع و میزان آن در شرع معین شده باشد. آن دسته از جرایمی که مجازات آن از قبیل مجازات تعزیری است در صورتی که دیرینه شرعی داشته و برخی مصادیق آن در زمان امامان معصوم علیهم السلام محقق شده و برای آن تعزیر وضع گردیده است مجازات معین شده برای آن جرایم، به عنوان تعزیرات شرعی خواهد بود و در غیر این صورت چون تعیین تعزیر و مجازات برای آنها به جهت حفظ نظم و حکومت اسلامی و مصالح جامعه اسلامی است به عنوان تعزیرات حکومتی یا احکام السلطانیه خواهد بود.

با توجه به آنچه گفتیم، به نظر می‌رسد از دیدگاه قانون، ارتکاب هر رفتاری هر چند مضر خطرناک و غیر اخلاقی باشد یا از نظر شرعی گناه تلقی شود قابل مجازات نیست مگر آنکه قبلاً از طرف قانون به عنوان جرم معرفی و مجازاتی برای آن تعیین شده باشد. اعمال مجازات تعزیری منوط به پیش بینی قانون در مورد رفتارهای است که از نظر قانون جرم است. پس قاضی کیفری نمی‌تواند به استناد منابع معتبر اسلامی یا فتاوی مشهور فقهی، عنوان مجرمانه جعل کند و یا مجازات تعزیری حکم دهد، چنین اقدامی نه تنها مخالف اصل قانونی بودن جرم و مجازات مورد قبول قانون اساسی قوانین عادی قرار گرفته است می‌باشد، بلکه دخالت در وظایف قوه قانونگذاری است و حکمی نیز که بر این اساس صادر شود، محکوم به بطلان است. نتیجه استقبال وجدان‌های عدالت‌خواه از محدود کردن اختیارات وسیع و به حد و حصر قضات، تدوین قانونی است که دستگاه عدلیه و دادگستری از آن پیروی کند. و پذیرش اصل قانونی بودن جرم و مجازات از سوی قانونگذار ایران، ایجاب می‌کند تا زمانی که رفتاری از نظر قانونی، جرم معرفی نشده است اگرچه خلاف اخلاق و نظم عمومی یا حاکی از داشتن حالت خطرناک مرتکب باشد و از نظر شرعی هم گناه تلقی شود، جرم نباشد و قاضی کیفری در هیچ صورتی حق جعل عنوان مجرمانه نداشته باشد. بنابراین قاضی نباید حتی به استناد فتاوی معتبر فقها عنوان مجرمانه ایجاد کند و به مجازات عملی که در قانون جرم تلقی نشده است حکم دهد، رجوع به دورانی که قاضی بدون وجود قانون به جعل جرم و تعیین مجازات پردازد، گذشته از آنکه دخالت در وظایف قوه مقننه است، مطرود حقوقدانان طالب نظم و امنیت قضایی است، و حکمی نیز که بر این اساس صادر شود. باطل است. در اینجا مراتب تقدیر و تشکر خویش را از اساتید عزیزی که اینجانبان را مورد حمایت و تشویق قرار داده اند بویژه، حضرت آیت الله زین العابدین قربانی، جناب دکتر محمدعلی قربانی و همچنین، مدیر محترم انتشارات علیم نور برادر گرانقدر آقای علی گل افشانی که پیوسته در اعتلای آموزش و فرهنگ پژوهش این مرز و بوم از هیچ کوششی دریغ ننموده‌اند اعلام می‌نمایم. این کتاب قابل استفاده اساتید حوزه و دانشگاه، قضات، معلمان، دانشجویان و دانش پژوهان رشته های (حقوق، فقه و مبانی حقوق اسلامی) و همه کسانی که با رویکرد یاددهی و یادگیری سر و کار دارند مفید می‌باشد و از این روش به عنوان یک روش مطلوب در آموزش و یادگیری در این رشته ها، بهره گیرند. در پایان از همه خوانندگان محترم تقاضا می‌نمایم نظرات، پیشنهادات و انتقادات خود را به آدرس پست الکترونیکی ارسال نموده و مولفان را از نظرات ارزشمند خود بهره مند سازند.